

Ministerstwo Rozwoju Regionalnego

Organisation for Economic Co-operation and Development

Local Economic and Employment Development Programme

Lokalne scenariusze zmian demograficznych: polityki i działania na rzecz zrównoważonego rozwoju, umiejętności i zatrudnienia

Podsumowanie seminarium w Łodzi, 29 Marca 2012

Łódź, Marzec 2012

Piotr Szukalski

Spis treści

Spotkanie przed seminarium i wizyty terenowe.....	3
Seminarium Łódzkie.....	4
FOCUS 1: Rynek pracy i starsi pracownicy: podejście organizacji – biznesu I związków zawodowych.....	4
FOCUS 2: Rozwój nowych firm i przedsiębiorczości: “srebrna gospodarka” plus “biała gospodarka” i “zielona gospodarka”.....	5
FOCUS 3: Modele zrównoważonego rozwoju lokalnego: formy miejskie oraz społeczne i finansowe konsekwencje starzejących się populacji	6
FOCUS 4: Społeczne transformacje: dynamika społecznej inkluzji, rozwoju rodziny i współpracy międzypokoleniowej	6
Podsumowanie.....	8

Spotkanie przed seminarium i wizyty terenowe

W środę 29 marca 2012 w Łodzi zorganizowane zostało przez Urząd Marszałkowski spotkanie w ramach projektu LEED. Eksperti OECD spotkali się rano z lokalnym ekspertem, zaś tematem tego spotkania była prezentacja podstawowych informacji o sytuacji demograficznej województwa łódzkiego oraz o sposobach, jakie władze samorządowe szczebla regionalnego i lokalnego stosują w celu dostosowywania się do wyłaniających się z owych przemian potrzeb. Następnie odbyła się wizyta terenowa, w ramach której odwiedzono dwie spółdzielnie socjalne działające na terenie Łodzi i zaniedbany obszar w okolicach ulic Legionów i Gdańskiej. Obie spółdzielnie socjalne założone zostały dzięki wsparciu finansowemu w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

- Pierwsza z nich to inicjatywa 5 młodych łodzian, absolwentów humanistycznych i społecznych kierunków studiów, którzy – nie mogąc znaleźć dla siebie pracy – założyli własne przedsiębiorstwo – klubo-kawiarnię „Zaraz wracam”. Członkowie spółdzielni wynajęli od miasta Łodzi lokal, w którym – oprócz czysto komercyjnej działalności usługowej – organizowane są spotkania dyskusyjne i koncerty muzyki alternatywnej.
- Druga spółdzielnia socjalna – DOM – to inicjatywa absolwentów szkół artystycznych, którzy stworzyli klub muzyczny. Klub ten ulokowany jest na terenie Off Piotrkowska. Pomysłodawcą i koordynatorem projektu OFF Piotrkowska jest OPG Orange Property Group. Celem projektu jest także stworzenie alternatywy dla dominującego dziś konsumenckiego nurtu. OPG Orange Property Group – po wstrzymaniu wskutek kryzysu ekonomicznego planów przebudowy starej fabryki w nowoczesny hotel i biurowiec – zamiast płacić miastu Łodzi kary za zaniechanie realizacji inwestycji wynikające z umowy o nabyciu terenu o tak atrakcyjnej lokalizacji, zdecydowała się ułatwić najemcom start oferując niskie czynsze, remont okolicy, promując wszystkich pod wspólnym szyldem Off Piotrkowska. Najemcy to w większości młodzi designerzy i przedsiębiorcy skupiający się na produkcji odzieży i biżuterii w krótkich seriach o niepowtarzalnych wzorach z dużym wkładem pracy ręcznej. DOM to klub muzyczny zorientowany na muzykę alternatywną. Odbywają się w nim codziennie koncerty, zaś pod koniec tygodnia również imprezy taneczne.

Trzecim punktem wizyty terenowej było odwiedzenie obszaru ulic Legionów i Gdańskiej, zlokalizowanym na jednym z najbardziej zaniedbanych i zagrożonych problemami społecznymi obszarów Łodzi. Prowadzone przez łódzkich socjologów ze szkoły W. Warzywody-Kruszyńskiej badania wskazują na występowanie w tym miejscu kilku enklaw biedy, nasilonych kłopotów z

bezrobociem, alkoholizmem, niemożnością opłacania czynszów, niskim standardem powierzchni mieszkalnych, przestępczością i uczniami, którzy wcześniej kończą edukację szkolną.

Seminarium Łódzkie

Po wizycie terenowej odbyło się spotkanie w większym gronie – w gronie zaproszonych mieszkańców miasta i regionu, przedstawiciele organizacji pozarządowych i instytucji samorządowych szczebla lokalnego i regionalnego. Pierwsza część spotkania poświęcona została prezentacji projektu LEEDS, działaniom samorządu regionalnego ukierunkowanym na podwyższanie kapitału ludzkiego realizowanym dzięki środkom unijnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz prezentacji najważniejszych stojących przed województwem łódzkim i miastem Łodzią problemów demograficznych i społecznych. Ta ostatnia prezentacja stanowiła rodzaj wprowadzenia do przeprowadzonych następnie w 4 grupach fokusów, poświęconych możliwości rozwiązywania na szczeblu regionalnym i lokalnym wyłaniających się problemów.

Cztery grupy focusowe poświęcone były odpowiednio:

- 1) Miejscu starszych pracowników na rynku pracy;
- 2) Nowym trendom w biznesie i przedsiębiorczości;
- 3) Trwałemu rozwojowi lokalnemu;
- 4) Zmianom społecznym: integracji społecznej, polityce prorodzinnej, wymianie międzypokoleniowej.

Grupy focusowe składały się z 4-11 osób, których dyskusja na temat kwestii związanych z tematyką focusu wspomagana była przez moderatora posługującego się listą pytań szczegółowych, opracowanych przez OECD, a przetłumaczonych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

FOCUS 1: Rynek pracy i starsi pracownicy: podejście organizacji – biznesu i związków zawodowych

Uczestnicy tej grupy focusowej wspominali o licznych trudnościach, z jakimi spotykają się osoby starsze na polskim rynku pracy, zarówno na etapie rekrutacji, awansu, szkoleń, czy zwalniania, jak i wynikających ze swoistej kultury organizacyjnej polskich przedsiębiorstw oraz z oczekiwań pracodawców wobec pracowników. Uzasadnieniem dla gorszej sytuacji osób starszych na rynku pracy jest ich niższa efektywność i wydajność, aczkolwiek w trakcie spotkania uczestnicy wskazywali również i na pozytywne dla przedsiębiorstwa efekty zatrudniania starszych pracowników – lepszą

atmosferę w pracy, niższą absencję chorobową, niższą skłonność pracowników do zmiany miejsca zatrudnienia.

Generalnie brak było wśród uczestników wiary aby w najbliższym okresie można było w tym przypadku coś zmienić, zważywszy na poziom bezrobocia w Polsce, w tym i wśród ludzi młodych. W dłuższej perspektywie sytuacja natomiast ulegnie zmianie, choćby w konsekwencji na wdrożenie proponowanego i diskutowanego obecnie przez rząd podwyższenia wieku przechodzenia na emeryturę do 67 lat.

Uczestnicy focusa podkreślali potencjał, jaki posiadają starsi pracownicy, wskazując na rolę kultury i oświaty jako czynników znacznie podwyższających możliwości bycia dłużej aktywnym zawodowo i atrakcyjnym dla pracodawcy. Zaznaczano przy tym konieczność oddziaływania dwutorowo na podwyższenie tego potencjału – poprzez wzmocnianie u pracowników chęci dokonywania w sobie pewnych inwestycji, a przynajmniej gotowości do poświęcania własnego czasu, jak i poprzez działania instytucji publicznych.

FOCUS 2: Rozwój nowych firm i przedsiębiorczości: “srebrna gospodarka” plus “biała gospodarka” i “zielona gospodarka”

Druga grupa fokusowa dyskutowała o nowych trendach w biznesie i przedsiębiorczości. W trakcie dyskusji skoncentrowano się na „srebrnej gospodarce”, rozmawiano zatem głównie o nowych usługach dla osób 55+ i o korzyściach dla biznesu oferującego takie usługi.

Jako przeszkodę dla srebrnej gospodarki uznawano to, iż osoby starsze są niechętnie do podejmowania aktywności, boją się zmian, co zmniejsza szansę powodzenia całkowicie nowej oferty usług dla tej grupy wieku. Dodatkowo ich możliwości finansowe są ograniczone, zaś w poprawa stanu finansów powiązana powinna być przede wszystkim z dłuższą aktywnością zawodową, która nie udaje się, z uwagi na wyczuwaną przez osoby 50+ dyskryminację w miejscu pracy. Stąd też zaznaczano konieczność podejmowania inicjatyw mających wzmocnić wartość mentoringu i doradztwa ze strony starszych pracowników, co umożliwiłoby skorzystanie z doświadczeń zawodowych tych osób i podniosło ich wartość w przedsiębiorstwie. Podniesiona została również w tym przypadku kwestia umożliwienia osobom starszym uczestnictwa w kształceniu ustawicznym jako najlepsze narzędzie zapobiegania ich dyskryminacji na rynku pracy.

Inny podjęty wątek związany był z koniecznością wdrożenia nowych usług dla osób w wieku 45+, w tym przede wszystkim usług wspierających aktywność wszelkiego typu oraz usługi, które w atrakcyjnej formie umożliwiałyby zachowanie aktywności fizycznej. Podkreślano przy tym, iż nowe usługi muszą być jak najlepiej dostosowane do potrzeb i możliwości osób starszych.

FOCUS 3: Modele zrównoważonego rozwoju lokalnego: formy miejskie oraz społeczne i finansowe konsekwencje starzejących się populacji

Grupa trzecia skupiła swoją dyskusję wokół kwestii trwałego rozwoju lokalnego. Fakt, iż wszyscy dyskutanci byli przedstawicielami bądź lokalnych instytucji samorządowych bądź ngo, sprawił, iż mimo starań moderatora usługi dla osób starszych były bardzo silnie kojarzone z działaniami instytucji i organizacji, których reprezentantami byli znajdujący się na sali uczestnicy. Przede wszystkim podkreślano, iż samorzady podejmują działania na miarę swoich możliwości, które to ze względów finansowych są ograniczone. Mówiąc o usługach społecznych zaznaczono, iż do korzystania z nich potrzebne jest spełnienie dwóch warunków wstępnych: 1) wiedza, informacja o możliwości ich uzyskania, 2) dostępność ekonomiczna. W obu powyższych przypadkach działania instytucji publicznych nie były najlepiej oceniane. Zaznaczono przy tym pewną rozbieżność pomiędzy zapisami strategii a rzeczywistymi działaniami instytucji, prowadzącymi do sytuacji, gdy nie wszystkie zamierzone działania realizowane są w zamierzonym kształcie.

Silnie zaznaczyło się wśród uczestników fokusu przekonanie, że usługi dla osób starszych nie są atrakcyjnym obszarem działalności dla sektora publicznego, a tym samym utrzymywać się będzie w najbliższej przyszłości dominacja sektora publicznego jako dostawcy, a przynajmniej podmiotu współfinansującego te usługi.

Ostatnim wątkiem podkreślanym w dyskusji była kwestia oddziaływania na jakość życia starszych wiekiem mieszkańców województwa. W tym przypadku dyskusja skupiła się wokół 3 kwestii: 1) lepszej przestrzeni publicznej (łatwiejszy dostęp, jej przyjazność dla osób starszych), 2) zagospodarowania czasu wolnego (jak robić to w sposób atrakcyjny, przyciągający zainteresowanie osób starszych i dostępny finansowo, co zaoferować zwłaszcza mieszkańcom małych miejscowości); 3) więzi międzypokoleniowych (jak zwiększać możliwość kontaktów między reprezentantami różnych pokoleń, jak zmniejszać uprzedzenia i poprawiać stereotypy). Dyskusja w tym przypadku bazowała głównie na formułowaniu dezyderatów, bez wskazania konkretnych sposobów osiągnięcia powyższych celów.

FOCUS 4: Społeczne transformacje: dynamika społecznej inkluzji, rozwoju rodziny i współpracy międzypokoleniowej

W przypadku grupy czwartej w pierwszej kolejności uwaga dyskutantów skoncentrowała się na próbie odpowiedzi na pytanie, które grupy ulegają marginalizacji. Udzielane odpowiedzi wskazywały na: 1. Osoby w wieku poprodukcyjnym; 2. Niepełnosprawne; 3. Osoby z enklaw ubóstwa.; 4. Kobiety. Podawano przy tym dość standardowe przykłady wspierające zaliczenie powyższych grup do grona osób zmarginalizowanych.

Z kolei uczestnicy spotkania na pytanie jak powyższą sytuację można by zmienić, odwoływali się do:

- a) Większego zaangażowania rodziny jako podstawowej instytucji wspierającej;
- b) Zmian systemowych ukierunkowanych na znoszenie dyskryminacji i poprawę sytuacji wspomnianych grup;
- c) Zwiększonej roli Asystenta rodziny (nowo wprowadzona w 2011 r. do polskiego prawa instytucja – zgodnie z nią Asystent ułatwi rodzicom wypełnianie ról społecznych aby doprowadzić do osiągnięcia podstawowej stabilizacji życiowej i nie dopuścić do umieszczania dzieci poza rodziną w placówkach lub rodzinach zastępczych);
- d) Słaby przepływ informacji pomiędzy różnorodnymi instytucjami, osłabiający siłę ich działania, brak synergii działań poszczególnych instytucji pomocowych;
- e) Tworzenie platformy współpracy dotyczącej pomocy osobom marginalizowanym;
- f) podwyższanie wrażliwości pracodawców poprzez uświadamianie im społecznej odpowiedzialności przedsiębiorców.

Jednocześnie podawano przykłady działań, które zdaniem uczestników grupy focusowej uznać należy za udane przykłady skutecznych działań: Międzypokoleniowe Domy Pomocy Społecznej (jednostki, w których w tym samym budynku znajdują się domy dziecka i domy pomocy społecznej dla osób starszych), system "Latające Babcie" (grupa kobiet w wieku 55+, które chcą swą działalnością literacką i teatralną uprzyjemnić pobyt w instytucjach opiekuńczo-wychowawczych dzieciom), Wielopokoleniowy Teatr.

Inną wspomnianą inicjatywą jest ta autorstwa posła Johna Godsona - *Partnerstwo dla Łodzi* - idąca w kierunku skoordynowanych działań zapobiegania i rozwoju biedy w Łodzi, a szczególnie w enklawach biedy, poprzez zbudowanie systemu infrastruktury pomocy społecznej, w skład której wchodzi m.in. kluby i spółdzielnie.

Oprócz przykładów pozytywnych działań uczestnicy spotkania wspominali również o ewidentnych utrudnieniach i brakach. Na poziomie województwa brak jest rzecznika osób niepełnosprawnych, a co za tym idzie brak informacji dla rodzin osób niepełnosprawnych. Brak jest również wsparcia dla kobiet pragnących mieć dzieci od strony opieki, przedszkola, a także powrotu do pracy po urlopie macierzyński.

Podkreślano również, że elastyczne formy zatrudnienia są szansą dla młodych matek lub kobiet, które chcą założyć rodzinę i wychowywać dzieci. Wspominano również o konieczności oddziaływania na świadomość pracodawców, która odzwierciedla brak wrażliwości wobec kwestii stabilizacji zawodowej.

W dyskusji pojawił się również wątek biurokracji, która utrudnia udzielanie pomocy i potrzeby wdrożenia rozwiązań systemowych ułatwiających społeczną aktywizację rodziców.

Podsumowanie

Spotkanie zakończyło się prezentacją najważniejszych ustaleń grup fokusowych oraz komentarzami sformułowanymi przez ekspertów OECD.

Eksperci podkreślili złożoność sytuacji województwa łódzkiego wynikającą z zmniejszania się ludności, starzenia się ludności i bezrobocia strukturalnego.

Eksperci również znaleźli dowody na występowanie myślenia krótkookresowego. Tymczasem myślenie o polityce jest myśleniem o średnim i długim okresie, nie tylko na poziomie narodowym, ale również i na tym regionalnym. To może obecnie nie jest jeszcze problemem, ale może stać się w przyszłości istotnym problemem.

Podkreślono również ważność bycia proaktywnym. Politycy muszą patrzeć w przyszłość. Zwłaszcza w regionach, gdzie występują obecnie problemy ekonomiczne, jest koniecznym zapewnienie warunków dla postępu i wzrostu. W takim przypadku warto pamiętać, iż niedobór ludności w przyszłości uczyni utrzymanie wzrostu gospodarczego bardzo trudnym.

Bardzo ważnym tematem była potrzeba elastyczności. Pracowanie dłużej nie oznacza pracę na tym samym stanowisku czy w tym samym zawodzie. Możliwości rozwoju karier zawodowych są bardzo ważne, zaś jednocześnie ważne jest zapewnienie dostępności łączenia różnych karier wykonywanych przez jednostkę.